

MARX VE DURKHEİM'İN İNTİHAR ÜZERİNE GÖRÜŞLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Saadet Kevser Taş

Giriş

Bu çalışmada, intihar kavramının kavramsal çerçevesi belirlenerek literatür taraması yapılmıştır. Literatür kısmında özellikle günümüzde intihar olgusunun hangi kavramlarla, hangi olay ve bu olayın hangi nedenlerle ilintili olduğuna bakılacaktır. Bu konuyla ilgili daha önce yapılmış hem güncel hem de daha eski çalışmalar incelenecek ve araştırma konusunu daha iyi anlamak açısından kavramsal çerçeveyi anlatmak amacıyla sunulacaktır. İntihar konusunun daha önce yapılan çalışmalara bakılarak, yoksulluk konusuyla ilgisi, cinsiyete göre dağılımı ve ekonomi gibi olgularla ilişkisi açıklanıp nedenleri ve toplumda nereye karşılık geldiği anlatılmaya çalışılacaktır. Diğer yandan bu kısımda özellikle bu konuda önemli bir çalışma olan Emile Durkheim'ın 'İntihar' kitabından yararlanılacak olup, makale, kitap, kitap bölümü ve Tez gibi farklı kaynaklarla intihar konusu açıklanmaya çalışılacaktır. Sonrasında intihar olgusuyla ilgili önemli ve öncü bir çalışma yapmış, aynı zamanda işlevselci kuramın öncüsü olarak Emile Durkheim'ın sosyoloji çizgisi açıklanacak olup intihar konusu bu çerçevede değerlendirilecektir. Daha sonra ise çatışmacı sosyoloji anlayışının öncüsü olan Karl Marx'ın sosyoloji çizgisi açıklanacak olup, 'intihar üzerine' kitabı bu çerçevede ele alınacaktır. Diğer yandan sosyoloji alanındaki bu iki temel sosyoloji anlayışının intihar olgusu ile ilgili çalışmaları ve düşünceleri karşılaştırılacaktır. Sonrasında bu anlamda bir değerlendirme yapılacaktır. Sonuç olarak bu çalışmada intihar konusuna ilişkin açıklamalar, taramalar ve değerlendirmeler yapılacak olup, sonrasında iki temel sosyoloji kuramının intihar konusu üzerine değerlendirmeleri ve düşünceleri açıklanacak olup bu anlamda bir karşılaştırma ve değerlendirme yapılacak ve bir araştırma ortaya konulacaktır.

Dolayısıyla, bu çalışmada intihar kavramının kavramsal çerçevesi belirlenerek literatür taraması yapılmıştır. Sonrasında ise bu kavram ile ilgili alanda en önemli çalışmaları yapmış olan Emile Durkheim'ın işlevselcilik kuramı ve bununla birlikte 'intihar' kitabı incelenmiştir. Daha sonrasında çalışmaya da uygun olacak şekilde Çatışmacı teorinin temsilcisi olan Karl Marx'ın kuramı ve sonrasında 'intihar üzerine' kitabı ele alınmıştır. Sonuç olarak ise çalışmanın amacına uygun olarak bu iki önemli ismin intihar kavramına yaklaşımları ele alınmış ve bu konuyla ilgili yaklaşımları sentezlenerek incelenmiştir.

"İntihar" Kavramı ve Kavramsal Çerçeve

İnsanlık tarihi boyunca bazı bireyler, hayatlarının bir zamanında intihar eyleminde bulunabilmekte, bunların ise bir bazıları ölümle sonuçlanmaktadır. İntihar olgusu, insanın yaşama isteğine karşıt bir şey olmakla beraber insanları buna sürükleyen birden çok etken vardı. Bunlar, her kişi için farklılık arz etse de her kişi için ¹söz konusudur. Bundan dolayı farklı yaş grupları olan çocuklar, gençler ve yaşlı insanlar değişik sebeplere bağlı olarak intihar girişimlerinde bulunurlar. Diğer yandan kişilerin intihar yöntemi de aralarındaki yaş grupları nedeniyle farklılık gösterebilir. ²

1929 yılında New York Borsası'nın çok fazla düşmesi sonucunda ortaya çıkan intihar durumu bu tür intiharlara örnek verilebilir. Diğer yandan ülkemizde haberlerde de sıkça rastladığımız kişilerin kredi kartları nedeniyle hayatlarına son veren kişiler de bu intihar tipine bir örnek teşkil edebilir. Durkheim'ın yaptığı bir çalışma ondan sonra yapılan pek çok araştırma tarafından kanıtlanmış olup doğrulanmıştır. Şu an yaşadığımız dünyada da intihar gibi olayların ekonomik zorluklar nedeniyle fazlalaştığı, milletlerin gelişim zamanlarında veya savaş benzeri herkesin ortaklaşa bir hedef etrafında olduğu zamanlarda bu durumun azaldığı tespit edilmiştir. Londra'da bu vakaları gözlemleyen Salasbury, sosyal çevreden kopma, toplumdan uzaklaşma duygusunun bu vakaların yaşanmasındaki önemli bir etkisinin olduğu sonucuna varmıştır.

Başka bir çalışmada ise kişinin eğitim seviyesi, sosyo-kültürel yapısı ve cinsiyeti fark etmeksizin intihar düşüncesi bireyde oluşabilmekte ve kişi intihar girişiminde bulunabilmektedir. Bu olayı etkileyen pek çok etken bulunmaktadır. Bunlar, kişinin ruhsal durumu, sosyal etmenler, finansal ve genetik etmenler olabilmektedir. Kişiyi etkileyen faktörler olduğu gibi onun bu davran-

¹ Kaya, 1998: 9'dan aktaran Apaydın Halil vd., "İntihar Girişiminde Bulunan Bireylerde Bazı Değişkenlerle İntihar Girişimi İlişkisi", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 6 (2016), s.8. (erişim 06.03. 2024).

² Eşkin, 2003: 135'ten aktaran Apaydın vd., "İntihar Girişiminde Bulunan Bireylerde Bazı Değişkenlerle İntihar Girişimi İlişkisi", s.8.

nıştan alıkoyan, vazgeçiren olgular da bulunmaktadır. Örneğin sosyal çevre, aile ortamı ve din kişiyi intihar düşüncesinden vazgeçiren etmenlerdendir. Yaşadığımız toplum bazında değerlendirirsek din olgusu kişileri bu olayı gerçekleştirmemesini sağlayan önemli bir etken olduğu bilinmektedir. Bu araştırmada ise din ve intihar kavramı ilişkisi, din olgusunun intihar teşebbüslerini engellemedeki pozitif yanlarını araştırmaya çalışılmıştır. Bu konudaki kanıtlar, kişinin dini inancı ve intihar ile ilgili fikirlerinde vazgeçme arasında bir bağ olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmada ulaşılan kanıtlar, intihar düşüncesi meydana getiren psiko-fizyososyal çok fazla etkenden bahsedebiliriz. Öncelikle, fiziksel hastalıkları olup bunun çözümü olmayan rahatsızlıklar bu girişimi etkileyen, tetikleyen önemli etmenlerdendir. Bununla birlikte kişinin ruhsal hastalıklar içerisinde olan ve kişinin karar verme yetisini elinden alan hastalıklar da intihar fikrini ve teşebbüsünü pozitif anlamda etkileyen, hızlandıran etkenler arasındadır. Bununla birlikte bağımlılık yaratan maddeler de diğer etmenler sınıfa girebilmektedir. Bunun yanında sosyo-kültürel etkenler arasında da intihar ile ilgili kişiyi etkileyen etkenler vardır. Bunların en önemlileri ebeveyn ayrılığından dolayı dağılmış bir ailede büyümüş, ekonomik anlamda zorluk çekmiş, kültürel anlamda yabancılaşma gibi etkenlerdir. Kişinin bu fikre kapılması ve intihar teşebbüsünde olmasında bireyin din olgusu ile ilişkisi de etkenler arasında yer almaktadır. Din bir yandan kişinin günlük yaşamda işini kolaylaştırırken diğer yandan örneğin kendisini günahkâr ve suçlu hissetmesi gibi durumlarda kötü anlamda etkileyebilmektedir. Din konusundaki bu iki taraflı durum kişinin din ile bağlantısıyla ilişkilidir. Bununla ilgili olarak dini davranışı olumsuz olan insanların intihar tutumunun olumlu olan kişilerden daha fazla olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak din olgusunun kişileri intihardan vazgeçirmede mühim bir rolü olduğunu ve kişilerin yaşları ilerledikçe bu etmenin etkisini arttırdığını belirtebiliriz.³

Diğer bir araştırmada ise tüm Dünya'daki intihar olayları en çok erkek bireylerde tespit edilmiştir. Fakat kadın bireyler daha çok intihar teşebbüsünde bulunmaktadırlar. Ülkemizdeyse hem teşebbüs açısından hem de hastalık açısından kadın bireylerde intihar olaylarının daha çok görüldüğü saptanmıştır. Özellikle 15-24 yaş arasında fazlalaşan intihar durumlarının Türkiye'de ve Dünya'da benzer olduğunu belirtebiliriz. Diğer yandan tüm Dünya'da geçerli olmak üzere bir dine bağlı olmayan kişiler de intihar olayları daha fazla görülmektedir.⁴

³ Apaydın vd., "İntihar Girişiminde Bulunan Bireylerde Bazı Değişkenlerle İntihar Girişimi İlişkisi", s.40-42.

⁴ Harmancı Pınar, "Dünya'daki ve Türkiye'deki İntihar Vakalarının Sosyodemografik Özellikler Açısından İncelenmesi", Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1/1 (2015), s.1. (Erişim 12. 03. 2024).

İntihar olgusuyla ilgili diğer bir araştırmaya baktığımızda intihar eden kişilerin yaş skalasına bakılmış olup orta yaş grubu bireylerde diğer yaş gruplarına kıyasla intihar etme oranının yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu eylemin sebeplere bakıldığında ise aile arasındaki tartışmalar ve fakirlik internet haberlerine fazla konu olan sebepler arasındadır. Bu intiharlarda kullanılan yöntemler genellikle kişinin kendisini asması şeklinde gerçekleşmekte olduğu belirlenmiştir. Son olarak bu olayların haberlerdeki sunuluş şekline baktığımızda ise haber başlıklarında “intihar etti” kelimelerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Toplumsal cinsiyet ve kadın bireylere yönelik şiddet eylemi açısından bakılan bu bulgular “öldürme sonrası öz kıyım” olgusunu meydana getirmiş ve araştırmayı diğer araştırmalardan farklı kılmaktadır. Diğer yandan bakıldığında intiharın önemli nedenlerinden biri aile içi geçimsizlik konusu olarak değerlendirilmektedir. Geçtiğimiz son zamanlarda sosyal hizmet eylemlerine verilen değerin ve bunlara olan ihtiyacın fazlalaşmasıyla aileye yönelik hizmetlerin ve niteliğinin hem de niceliğinde bir artma meydana gelmiştir. Diğer yandan bu alandaki mesleklerin aile ile ilgili sorunlarda bunlarda baş edebilme aile üyelerinin işlevsellik ve fonksiyonlarını ve krizlerle baş edebilme yeteneklerini arttıracak mesleki bilgi ve yeteneklerini arttırmaları, geliştirmeleri bu noktada mühimdir. Bu durumda literatürdeki intihar davranışı ve aile ilişkisi ile ilgili konuda çalışmaların fazlalaştırılması intihar olgusuyla baş edebilme ve bilinçlendirilmenin oluşması önemlilik arz etmektedir.⁵

Bir başka önemli konu olan yineleyici intihar konusuna baktığımızda bu konudaki bir çalışmada intihar eden ve ölümle sonuçlanmayan kişilerin bir yıl içerisinde %12 ila %20 oranında bu girişimi tekrarlayabildikleri görülmüştür. Bugüne kadar yapılan araştırmalarda intihar girişiminden sonraki süreçte özel bir iyileştirme ile bile bu sürecin tekrarlamasına önlem alınabileceği, önlenebileceği kanıtlanmamıştır. Ama bu uygulamalarda kadın bireylerde sosyal uyum konusunda pozitif bir artış meydana gelmiştir.⁶

Diğer bir araştırmaya baktığımızda ise erkek bireylere göre kadın bireylerin intihar konusunda girişiminin yüksek olmasının kadın bireylerin toplumdaki konumu ile ilgili olduğu sonucuna varılmıştır. Yani kadın bireylerin depresyona yatkın olması, kendi hayatlarında daha doyumsuz olmaları, kadın olarak toplumdaki konumlarının engelleyici ve baskıcı olmasından kaynaklanmaktadır.⁷

⁵ İslam Akçe ve Hüseyin Doğan, “İntihar ve Sosyal Hizmet: İnternet Haberleri Üzerine Bir İnceleme”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 3/4 (2020), s.1646. (erişim 16.05.2024).

⁶ Serdar S. Can ve Işık Sayıl, “Yineleyici İntihar Girişimleri”, *Kriz*, 12/3 (2004), s.59-60. (Erişim:09.07.2024).

⁷ R. Palabıyıkoglu, “İntihar Davranışında Ailenin Rolü ve Önemi”, *Kriz*, 1/2 (1993), s.?. (erişim 24.07.2024).

Konuyla ilgili başka bir çalışmada ekonomi ve intihar ilişkisi gözlemlendiğinde farklı sonuçlar meydana gelen araştırmalarda, intihar ve işsizlik arasında bir etki olmadığı belirlenmiştir Rodriguez Andres ve Gerdtham ve Ruhm benzer şekilde, OECD üzerine yapılan araştırmada işsizlik konusunun intihar üzerindeki etkisinin sadece yaş baz alındığında yani yaş gruplarına göre bakıldığında bir anlamının olduğu diğer yandan genele bakıldığında bir etkisinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışmalara bakıldığında genel olarak işsizlik arttığında intiharlarında artacağı sonucu ortaya çıkarken bunun tam tersi olan çalışmalar da vardır.⁸

Başka bir yönden ise kadınların iş gücüne girmesiyle intihar vakaları ilişkisini anlamaya çalışan ilk araştırmayı yapan Durkheim, kadınların toplumsal alandaki konumu, politik alanlarda kendilerine bir alan yaratmalarını intihar oranlarının artmasına neden olur sonucuna ulaşmıştır. Kadınların işgücüne katılma oranı ile intihar vakaları arasındaki ilişkiyi açıklayan ilk çalışmayı Durkheim 1987 yılında kaleme almıştır. Durkheim göre kadınların sosyal statüsü, ekonomik ve politik faaliyetlerde kendilerine yer bulması intihar oranlarının artmasına neden olmaktadır.⁹

Türkiye’de yapılan bir çalışmada ise 1996-2014 yılları arasındaki bulgular kullanılarak yapılan araştırma sonucunda bazı sorunların örneğin, teknolojinin kullanımı, işsizlik ve boşanma oranlarının fazlalaşması ve ülkedeki kişi başına düşen milli gelirin azalmasından sonra intihar vakalarının artmasına sebep olduğu kanıtlanmıştır. Başka bir çalışmada ise bu durum kadınların iş gücüne katılması durumunun yüksek olduğu yerlerde erkek ve kadın bireylerin arasındaki intihar vakalarıyla ilişkisinin zayıf, güçsüz olduğu fakat tam tersi durumda yani kadınların düşük iş katılımı oranına sahip ülkelerde erkek ve kadın intiharlarının arasındaki ilişkinin güçlü olduğu bulguları ortaya çıkmıştır. Bu çalışma ise (Chen vd 2017) 2012 yılında ve 70 ülke çapında yapılmıştır. Başka bir çalışmada ise ülkemizde yapılan araştırmalara göre ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında 1980-2015 yılları arasındaki veriler kullanılarak işsizlik durumunun, intihar durumu, boşanma ve suçlarda fazlalaşmasında etkili olduğu gözlemlenmiştir.¹⁰

Türkiye’de yapılan bir araştırmada ortaya çıkan başka bir bulguda ise Ankara’da 1980-1985 döneminde olan ölüm ile sonuçlanmış 282 intihar vakasının 101 tanesi yani önemli bir çoğunluğunun sebebi ekonomik temelli

⁸ Oktay Kızılkaya ve Haydar Kuzucu, “İntihar Vakalarının Ekonomik Faktörler ile İlişkisi: Panel Veri Analizi”, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 24/42 (2022), s.64. (erişim 10.08.2024).

⁹ Durkheim 1952’den aktaran: Kızılkaya ve Kuzucu “İntihar Vakalarının Ekonomik Faktörler ile İlişkisi: Panel Veri Analizi”, s.64.

¹⁰ Kızılkaya ve Kuzucu, “İntihar Vakalarının Ekonomik Faktörler ile İlişkisi: Panel Veri Analizi”, s.70.

olup diğer yandan benzer yıllarda 681 intihar girişiminden 115'ini işsiz olan bireyler gerçekleştirmiştir. Hatta işsizlik o kadar önemli bir olgu haline gelmiştir ki toplumumuzda 11 yaşındaki bir çocuk çırak işsiz kaldığı için intihar etmiştir. Diğer yandan işsizlikten evlatlarını ya da böbreklerini satan bireyler toplumda var olmaya başlamıştır. 1987 yılına gelindiğinde ise intihar olaylarının yarısına yakın bölümü işsizlikten kaynaklanmaktadır.¹¹

Emile Durkheim İşlevselcilik Kuramı

İşlevselcilik kuramı, en temel şekilde toplumsal grupların devam eden şekilde, birbirine bağlı, genellikle bütün olan ve hepsi toplumun devamlılığını sürmesi bakımından belirli görevleri ve işleri oluşturan birimlerden meydana geldiği varsayımına dayanır.¹²

İşlevselci Teorinin özellikle Durkheim'da önemli bir yeri bulunmaktadır. Durkheim'a göre işlevselcilik bir kurum ya da bir yapının sosyal düzene sunduğu bir yardım açısından bakılabilir.¹³

Emile Durkheim'ın organik dayanışma olarak adlandırdığı modern toplumu Karl Marx ise bir toplumsal sorun ve aynı zamanda sınıf mücadelesi olarak görmüş, Weber ise adaletsizlik olarak değerlendirmiştir.¹⁴

Durkheim'a göre toplumun anlamı farklı farklı işlevlerden meydana gelen farklı birimlerden oluşmuş bir organizmadır. Ayrıca tıpkı organizmanın işlevlerinin olduğu şekilde toplumun da ana yapıları içinde dayanışma olgusu önemlidir. Durkheim ise toplumdaki bu durumu iş bölümü ve dayanışma kavramları açısından bize sunmaya çalışmıştır. Ona göre toplum yapısının da değişmesiyle birlikte iş bölümü ve uzmanlaşma temelinde toplumda yaşayan bireyler içinde dayanışma olgusu tekrar ortaya çıkar. Ayrıca bireylerin inançları ve davranışlarını meydana getiren yüzeydeki şeylerin kendi derindeki bir yazgısal ana temel yönünden belirlendiğini söylemiştir. O, bunu organik dayanışma olarak tanımlar. Bu sistemde ise bireyler kendi sorumlu olduğu işlevleri yapar ve bu kişiler birbirlerinden farklı olmakla birlikte hepsi yaşam için çok önemli bir işlevi, fonksiyonu üstelerine almaktadırlar.¹⁵

¹¹ Faruk Güçlü, *İntihar- Umutsuzluğun Tırmanışı*, Ankara: Sabev Yayınları, 2001, s.14.

¹² Şavran 2019'dan aktaran Abdülbaki Kinsün, "Robert Merton ve İşlevselcilik Kuramının Temel Unsurları", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD), 23/1 (2023), s. 160. (erişim 04.09.2024).

¹³ Aydın, 2014'den aktaran: Kinsün, „Robert Merton ve İşlevselcilik Kuramının Temel Unsurları” s.160.

¹⁴ Grabb 1984, Morrison 2006'dan aktaran: Kemal Aydın, "Yapısal İşlevselci Teori ve Toplumsal Tabakalaşma", Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 4/8 (2014), s.216. (erişim 26.07.2024).

¹⁵ Aydın, 2014'den aktaran: Kinsün, „Robert Merton ve İşlevselcilik Kuramının Temel Unsurları” s.160.

Durkheim'a göre toplumsal olgular yani kişilerden bağımsız olarak onların dışında gerçekleşen fakat zorla kendini kabul ettiriş olarak kişilerin davranışı, onların fikirleri ve algılayışlarından oluşmaktadır sağlık. Bu davranışlar fikirler ve duyumsamalar kişileri yönlendirmekle beraber kişilerin içinde bulundukları toplumun kendi sınırlarını çizdiği dış faktörlerdir. Bu davranışları sergilemenin aksi durumlarında bir cezai işlem uygulanmaz fakat hukuk kuralları kadar kişiler açısından tutuculuğu ve bağlayıcılığı vardır ve bunlar Durkheim tarafından doğrulanmıştır. Toplumsal olarak isimlendirdiği bu olguların kaynağının "kişi" olmadığını savunmuştur. Diğer yandan Durkheim'ın kullandığı baskı sözcüğü kişinin otonom sistemini kısıtlayan ve kendisini böyle hissettiren fakat amacın kişilerin bireyselliğini yok etmek olmadığını anlatmıştır. Yani burada sözü geçen baskı kişilerin üzerindedir fakat kişiler bu baskının karşısında durmadıkları sürece bunu hissedemeyecekleri fikri de yine Durkheim'ın anlatmak istediği şeylerden biridir.¹⁶

Diğer yandan Durkheim, düşüncelerinde evrimsel bir bakış açısını içselleştiren Comte'u ve temelde düşüncelerini toplumların "iş birliği" sonucunda kendiliğinden oluşan yani endüstriyel toplum ve askeri toplumlar üzerinden meydana getirmiş Spencer'ı, toplumsal fenomenleri anlatırken nesneleri açıklamaktan çok kavramların açıklanması olarak anlatmaya çalıştıklarından dolayı eleştirmiştir. Durkheim'ın da belirttiği gibi toplumsal olguları açıklayabilmek için bir nesne gibi algılamamız gerekir. Ayrıca ona göre deneysel bir araştırma yapılması gerekmektedir. Eğer bunu yaparsak gerçekliği örten kavram ve açıklamalardan sıyrılarak olguların esas doğasına varılabilir. Durkheim'a göre toplumsal olgular kategorisinde olmaları gerektiği gibi olanlar ve olduğundan değişik biçimde olması gerekenler ayrımı vardır. Bunlar normal fenomenler ve patolojik fenomenlerin ayrımıdır.¹⁷

Durkheim'a göre bir sosyolog, bir gerçekliğin genel olduğunu görüp belirledikten sonra bu genelliği geçmişte belirtilmiş koşullara kadar yükselecek ve daha sonrasında bunların hala var olup olmadığına, farklılaşıp farklılaşmadığını çalışmaya ve incelemeye başlamalıdır. Bu noktada eğer var olan olgu verili ise normal eğer tam tersi değilse bu durum patolojik olarak kabul edilmektedir.¹⁸

Diğer bir konu ise Durkheim, toplumsal çeşitlerin meydana gelme sebeplerinin ve mekanizmasının yani işleyiş şekillerinin biyoloji bilimindeki türler ile özdeş yoldan çözümlendiğini vurgulamıştır. Durkheim, 'normal' olanı an-

¹⁶ Durkheim 1994'ten aktaran: Coşkun Sağlık, "Emile Durkheim'ın Metodolojisi ve Sosyolojisi", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9/2 (2019), s. 451. (erişim 01.05.2025).

¹⁷ Durkheim 1994'ten aktaran: Sağlık, "Emile Durkheim'ın Metodolojisi ve Sosyolojisi", s.452.

¹⁸ Durkheim 1994'ten aktaran: Sağlık, "Emile Durkheim'ın Metodolojisi ve Sosyolojisi", s.453.

latmak amacıyla ona “cürüm kelimesini örnek olarak göstermiştir. Buradaki anlatmak istediği şey bunun tüm toplumlarda kesinlikle var olduğu ve var olacağı için bunun normal olarak değerlendirilmesi gerektiğidir. Durkheim’a göre bu durumun var olması ve devam etmesi normal ve sağlıklı bir toplumun olduğunun bir işaretidir. Fakat bu suçluluk nüfusa oranla çoğalan bir seviyedeysen asıl bu durum anormal olarak görülmelidir. Ona göre cürümün bir sosyal hayata işlemesi kök salması için toplumdaki ortaklaşa bilincin fazlalaşması ile sapmalara olan tepkilerin artacağı ve dahası bu sapma durumlarının suç olarak damgalanacağını söylemiştir.¹⁹

Bahsettiğimiz normal olanın dışında patolojik yani ‘anormal’ olanı da açıklamak gerekir. Bal’ın örneğinde olduğu gibi, tarımsal üretimin olduğu ve çekirdek aileye kıyasla büyük ailelerin olduğu feodal toplumda kadın bireylerin mirastan kendilerine düşen payı alamamaları durumu sanayi toplumunda da devam ediyorsa bu durum patolojiktir. Dolayısıyla sosyal durum ve koşulların değişmesiyle devam eden farklı durumlar patolojik olarak adlandırılır. Bir sosyolog ise nesneleri değerlendirirken bu durumları beraber kullanması gerektiği gibi farklarının da bilincinde olması gerekir.²⁰

Çatışmacı Teori ve Karl Marx

Çatışma kavramına baktığımızda pek çok anlamı bulunmakla birlikte, çatışma olgusu hem maddi olarak hem de toplumsal olarak ve fiziksel olarak karşılıklı bir zarar verme durumları ya da bir yok etme durumu olarak adlandırılır. Özellikle 2. Dünya savaşıdan sonra yapısal işlevselciliğin karşısında duran bu düşüncelerin kullandıkları bir kuramdır. Çatışma teorisi düzenden çok değişim ve dönüşümü önemsemekte farklılaşmayı desteklemektedir. Bu durumda çatışma teorisi Durkheim’ın öncülüğünde gelişen işlevselci teorisinin karşısında yer almaktadır. İşlevselci teorisinin aksine çatışmacı teori toplumu durağan değil de onu değişen dönüşen ve bunları birbirleriyle çatışma halinde yapılabilen olarak görür ve buna vurgu yapar. Çatışmacı düşüncüler toplumda çatışma ve ayrılıklara değinmektedirler.²¹

Çatışmacı kuramcılar ikiye ayrılırlar. Bunlar öncelikle klasik çatışma kuramcıları yani Karl Marx, Max Weber ve George Simmel önde gelen isimlerindendir. Sonrasında ise çağdaş çatışma kuramcıları yani özellikle Ralf Dahrendorf, Lewis A. Coser ve Randall Collins bu kuramın önde gelen isim-

¹⁹ Durkheim 1994’ten aktaran: Sağlık, “Emile Durkheim’in Metodolojisi ve Sosyolojisi”, s.454.

²⁰ Sağlık, “Emile Durkheim’in Metodolojisi ve Sosyolojisi”, s.454.

²¹ İlhan Bingöl, “Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Kökleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel”, Akademik Matbuat, 6/1 (2022), s. 113. (erişim 15.09.2024).

lerindendir. Çatışma teorileri temelde Karl Marx'ın tarihsel materyalizm ve diyalektik metod olarak adlandırdığı sınıf teorisinden ilham alan görüşler olarak isimlendirilebilir. Sosyal değişim olgusunun temel etkeni olarak çatışmayı gören Karl Marx'ın sınıf teorisi çatışma teorisine öncülük etmektedir. Bu teoriyi benimseyen düşünürler toplumları bir bütün değil bir süreç olarak görürler. Ayrıca bu çatışmayı da aslında toplumda var olan bir olgu bir yapı olarak görmektedirler. Bu noktada da çatışma aslında var oluşu için kaçınılmaz ve bu noktada aslında toplum için işlevsel bir durum olduğunu düşünmektedirler. İşlevselci teoride toplumsal düzenin devamı ve değişimi; toplumsal kurumların ve normların uyumlu bir şekilde hareket etmesine bağlı iken ve düzen yavaş yavaş değişirken, çatışma teorisinin makro perspektifinden bakıldığında ise var olan düzen ve değişim alttaki yapıların üstteki yapıları ani bir şekilde devirmesiyle gerçekleşmektedir.²²

Çatışma kuramının temelinde "Marxist sınıf teorisi" olsa da özellikle devam eden gelişen kapitalist düzende toplumdaki daha farklı sosyal sınıfların çoğalmasi ile devam eden zamanda sınıf çatışmasından daha da büyük çerçevede söz edilmeye başlanmıştır.²³ Doğu toplumlarından da konuya farklı bir açıdan yaklaşan kuramcılar mevcuttur. Türk sosyoloğu Baykan Sezer, sınıf çatışmasını da aşan daha geçin bir çatışma içinde konuyu ele almıştır.²⁴ Bunu ele alırken yine sınıf çatışması ve Batı toplum tarihini de Marxist toplum şeması dışında ilişkilere bağlayarak Marxizm'e bir anlamda farklı bir eleştirel katkı yapmaktadır.²⁵

"XIX. yüzyılda Batı bilim ve bilincinin toplamı ve zirvesi" olan Marx, "filozoftur, iktisatçıdır, sosyologdur ve tarih öğretisi sahibidir."²⁶ toplumların tarihsel süreçteki ilerlemeleri, alt yapı üst yapı, yabancılaşma ve sınıf kuramı gibi farklı alanlarda kuramlar ortaya çıkarmıştır. Çatışma kuramının temelleri ise yine Karl Marx'ın "toplumların tarihi, sınıflar çatışma tarihidir" fikrinden ortaya çıkmıştır. Marx'ın ileri sürdüğü fikir ise, bir sınıfın diğer sınıflarla çatışmasıyla ilişkilerinin olduğunu bilerek bunu farkına vararak var olduğunu bilir ve buna göre bireyler bu çatışma durumunun farkında olduklarında bir sınıf olabileceklerini söylerler.²⁷

²² Bingöl, "Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Kökleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel", s.114-115.

²³ Bingöl, "Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Kökleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel", s.116.

²⁴ Yüksel Yıldırım, "Baykan Sezer'in Doğu-Batı Çatışması Kuramı İçinde Osmanlılık Konusu", *Sosyologca*, 24 (2022), s. 31-47.

²⁵ Yüksel Yıldırım, Baykan Sezer Düşüncesinde Marxizm, iç Yüzyılın Sorunları ve Sosyoloji-II, Ed. Fethi Nas, Ankara Gece Kitaplığı, Ankara:2017, 157-193.

²⁶ Baykan Sezer, *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2015, s.85.

²⁷ Ritzer, 2014: 173'ten aktaran: Bingöl, "Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Kökleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel", s.117.

Marx ve Engels'in birlikte yazdıkları Komünist Manifesto adlı kitabın teması ise sınıf çatışmasıdır. Toplum Marx'a göre doğası gereği çatışmayı içinde bulundurur ve sürekli bir hareket halindedir ve onun toplum görüşü evrimci bir özelliktedir. Ona göre toplumların ilerlemesi barış şeklinde bir büyüme ilerlemeden çok bir çatışma ve mücadeleyle ilgilidir.²⁸ Marx'a göre "Filo-zoflar dünyayı yalnız türlü çeşit yorumlamışlardır, oysa onun değiştirilmesi gerekmektedir." Marx toplumların tarihinin bu zamana kadar gelmesinde ve farklılaşmasında sınıflar arası çatışmaları önemsemiştir. Diğer yandan düşünürlerin dünyayı sadece yorum yaptıklarını fakat asıl olması gereken şeyin onu değiştirmek olduğunu ileri sürmüştür.²⁹

Marx'a göre tarihin başlangıcında insanların özel mülkiyet diye bir şeye sahip olmadığı ve aynı zamanda sınıflar çatışmasının da bulunmadığı tek çağ olarak ilkel komünizm çağıdır. İnsanların özel mülkiyete sahip olmasıyla toplumlarda sınıflar meydana gelmiş olup sonrasında bu sınıflar arasında çatışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Her çağda belirli sınıflar çatışmakta olup bu çatışmalara bakıldığında o tarihlerin sistemin belirleyici ve ayırt edici yönünü anlayabiliriz. Örneğin, eski Roma çağında ayrıcalıklı bireyler ve diğer bireyler arasında ya da çağdaş sanayi toplumu olarak adlandırılan toplumlarda ise en çok bilinenlerinden olan burjuvazi ve proletarya arasındaki çatışmalar bu türdendirler. Marx'a göre tarih bu sınıf çatışmaları ve sınıf mücadeleleri içinde dönüşmektedir.³⁰

Marx'a göre toplumların ilk evresinde ilkel komünist toplumlar var olmuştur ve bu toplumlar da bireyler ortak şekilde geçinmek için hepsi aynı işi yapmaktadırlar. Bu toplumlarda iş bölümü var olmadığı için sınıflar ve bu doğrultuda meydana gelen sınıfsal sömürü olgusu olmamasıyla birlikte bu toplumlar daha sonra toplumdaki düzenin değişmesiyle yıkılmıştır. İlk sömürü sistemi ise toplumdaki konumun ve statünün sahiplik anlayışına göre uygulandığı köleci toplumlardır. Bu toplumlarda ise köleler ve sahiplerinin çıkarları birbiriyle çatışır ve bu çatışma kölelerin ayaklanarak kendileri üzerinden olan bu sömürü düzeninin bozulmasına yol açmıştır. Daha sonrasında ise bu düzen ortadan kalkınca feodal döneme geçiş yapılmıştır.³¹

²⁸ Bingöl, "Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Kökleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel", s.118.

²⁹ Bingöl, "Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Kökleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel", s.118.

³⁰ Freyer 2012: 82-83'ten aktaran Bingöl, "Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Kökleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel", s.119.

³¹ Turner, vd., 2013: 161'den aktaran Bingöl, "Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Kökleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel", s.119.

Feodal sistemde ise toprak sahibi olmayan köleler ve toprak sahipleri olarak iki temel sınıf vardır. Toprak sahibi olanlar üretimi çoğaltmak aynı zamanda maddi kazanç sağlamak isterlerken köleler toprakta çalışmakta ve bu gelirin bir kısmını bölüşmekle sorumludurlar. Bu tarihsel dönemin sona ermesi kapitalizm çağına geçilmesine sebebiyet vermiştir.³²

Kapitalizmde sömürü kaynağı feodal çağıdakinden farklı olarak sermayedir. Marx'a göre bu sistemde iki temel sınıf yani burjuvazi ve proletarya bulunmaktadır. Fakat Marx bu sistemdeki çelişkilerden dolayı sistemin bozulacağını düzenin bozulup yerine sosyalizmin geçeceğini ileri sürmüştür. O, bu dönemi Komünist Parti'nin işçi sınıfı aracılığıyla mevcut devleti kuşatacağını ve olan sermayeyi devlet malı yapmak yani kamulaştırmak ve geçici bir proletarya diktatörlüğü olarak isimlendirmiştir. Dolayısıyla Marx'ın Komünizm olarak adlandırdığı uygulamanın amacı, herkesin kabiliyetlerine göre ve bireylerin ihtiyaçlarına göre alacağı sınıfsız bir toplum, bir halk meydana getirmektir ve Marx'ın bahsettiği ve ön gördüğü tarihsel döngü de böylelikle gerçekleşecektir.³³ İşçi sınıfının iktidarda rol almasıyla beraber tarihin daha önceki işleyişi ile kesin bir ayrılma olacak ve böylelikle günümüze kadar olan tüm toplumların anlaşılamazlık ve çelişki hali ortadan kalkacak, toplumlardaki sınıf çelişkilerinin de ortadan kalkmasıyla siyaset ve devletin yok olmasına sebebiyet verecektir.³⁴ Yine, Batı tarihindeki bu toplum aşamalarını Baykan Sezer'in *Doğu-Batı İlişkilerinde Batı Tarımı* adlı metninde sürecin Batı tarihinin kendi iç çelişkileri değil, Doğu-Batı çatışması içinde ele alındığını görmekteyiz.³⁵

Dolayısıyla tüm bunlara baktığımızda Karl Marx, farklı itirazlar olsa da toplumlarda bir çatışma ve çelişki hali olduğunu ve bu çatışmaların da çözümünün farklı sistemlerden geçtiğini belirleyerek toplumları da bu doğrultuda kategorilendirmiş, toplumu bu şekilde incelemiş ve görmüş, toplumdaki sorunları bu açıdan değerlendirmiştir.

Emile Durkheim'da İntihar Olgusu

Emile Durkheim 'İntihar' adlı çalışmasında, önce intihar olgusunun Toplumsal-Dışı Etmenler yani bu konunun öncelikle psikolojik ve fizyolojik ta-

³² Turner, vd., 2013: 161'den aktaran Bingöl, "Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Kökleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel", s.120.

³³ Turner, vd., 2013: 161'den aktaran Bingöl, "Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Kökleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel", s.120.

³⁴ Aron, 1967: 148-149'dan aktaran Bingöl, "Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Kökleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel", s.120.

³⁵ Baykan Sezer, *Doğu-Batı İlişkilerinde Batı Tarımı*, İstanbul:İ.Ü.E.F. Yayınları, 1991.

raflarını araştırmış ve bu konudaki eksik yerleri belirledikten sonra intiharın toplumsal taraflarını belirlemeye yönelik bu noktada kendi araştırmalarına bakarak bazı kategoriler oluşturmuş ve bu doğrultuda intiharı toplumsal nedenlerle açıklamıştır. Son bölümde ise intihar olgusunu yine toplumsal nedenlerle açıklamaya çalışmış ve intiharın farklı toplumsal sebeplerle arasındaki ilişkiyi araştırarak ve bunu da somut yöntemlerle yaparak araştırmasını tamamlamıştır.

Dolayısıyla Durkheim, öncelikle intihar olgusunu psikolojik, fizyolojik, ruhsal, akıl sağlığı ırk ve hatta iklim gibi etkenlerle değerlendirdikten sonra bunlar ile intihar kavramı arasındaki yeterli ilişkiyi bulamadıktan sonra toplumsal etmenlere odaklanmış ve açıklamalarını intihar kavramıyla daha çok ilişki halinde gördüğü toplumsal etmenlerle açıklamıştır.

Durkheim, öncelikle çeşitli Avrupa ülkelerinin intihar oranlarına bakarak nicel araştırma bulgularını sunmuştur. Sonrasında ise Durkheim'in belirttiği şekilde onun amacı bu çalışmada bu intihar oranlarını sayılara döküp sunmak değil onun amacı "belirli oranın, intihar olgusunun toplumdaki oranı denilen şeyin hangi ve nasıl koşullara bağlı olduğunu ortaya çıkarmaktır." Ona göre,

*"Toplumbilimcilerin ilgilenmesi gerektiği şey bireyler üzerindeki etkiler değil toplum olarak insanlar üzerinde etkisi olan nedenleri araştırmaktır."*³⁶

Dolayısıyla burada Durkheim'in amaçladığı, *"Bir durum ya çok genel toplum dışı sebeplerden veya tam olarak toplumsal nedenlerden meydana gelir."* Bu noktada ise o, önce intihar olayının toplum dışı etkilerini incelemiş, daha sonra ise bunların sınırlı olduğunu ya da hiçbir etkisi olmadığını belirlemiş ve toplumsal etkenlere yönelmiştir.³⁷

Daha sonrasında ise bu sosyal etkilerin nedenlerini, sebeplerin doğasını hangi sebeplerden oluştuğunu ve farklı intihar tiplerinde görülen bireysel durumlarla olan ilişkisini belirleyecektir.

Emile Durkheim öncelikle toplum dışı olmayan etkenleri incelemiş ve burada da intihar ve psikopatik durumları ele almıştır. Bunun sonucunda ise saplantı intiharı ya da bazı hastalıklardan dolayı kaynaklanan intihar tiplerinden söz etmiştir. Daha sonra ise intihar ve cinsiyet ilişkisine ve sonrasında da intihar ve inanç ilişkisine bakmıştır. Diğer yandan intihar ve akıl hastalığı ilişkisine bakıp bu noktada bazı istisnalar olsa da intihar ve akıl hastalığı ile ilgili bir bağlantı bulamamıştır. Yani sonuç olarak bakıldığında intihar ve delilik olarak adlandırdığı şekilde hiçbir ilişki bulunamamıştır.³⁸

³⁶ Emile Durkheim, İntihar. Çev., Zühre İlkelen. İstanbul: Pozitif Yayınevi, 2023. S.14.

³⁷ A.g.e. s.8-16.

³⁸ A.g.e. s.17-39

Diğer yandan işlevselci teoriye de paralel şekilde Durkheim olguları önemsemiş ve bunu şöyle dile getirmiştir.

*“Ne söylersek olgulardan daha öğretici olamaz. Olguları inceleyelim”*³⁹

Bu noktada Durkheim nicel bulguları incelemiş, somut verilerden yararlanmış ve bunların üzerinde durmuş bunları önemsemiştir.

Durkheim toplum dışı etmenleri inceledikten ve bu noktada herhangi bir etken bulamadığından sonrasında intihar ve toplumsal etmenlere yönelmiştir. Durkheim burada intiharın toplumsal biçimlerini öncesinde belirtilen intiharın özelliklerine göre değil, intihar olayının oluşmasına neden olan sebepleri kategorilendirerek oluşturulabileceğini ileri sürmüştür. Öncelikle yapılmasını gerekenin bağlı olunan sosyal koşulların neler olduğunu tespit etmek olduğunu belirtmiştir. Bu koşulların ise benzer yanlarına ve farklı yanlarına göre sınıflandırmak ve sonrasında bu sınıfların her birinin belli çeşitte intihar tipine karşılık geldiği belirlenmelidir. Dolayısıyla bu sınıflandırma yapısal bir sınıflandırma değil nedenlere dayalı bir sınıflandırma olacaktır. Durkheim çalışmasına bu noktada nedenlerin incelemesiyle başlamıştır. O önce intiharın nedenlerinin kaydedildiği belgeleri incelemeyi hatta gerekliyse bu olayın öncesiyle ilgili nedenleri de incelemenin faydalı olacağını düşünmüştür. Wagner ise olayların gerçek nedenlerinin belirlenmesinin hatta kuşkuyla yer bırakmayan olayların bile gerçek nedenlerinin belirlenmesinin zor olduğunu söylemiştir. Ona göre kişilerin gerçek intihar nedenlerinin kesinliğinin belirlenmesi zor olduğundan kişi ölmeden önce hangi sıkıntıları yaşamışsa o suçlu bulunmaktadır. Fakat bu yaklaşım doğru değildir, intiharın araştırılması böyle kesin olmayan şeylerin örneğin, aile içi sıkıntılar ya da ekonomik problemler gibi net olmayan bilgilerle ilişkilendirilmemelidir. İntiharı üreten toplumsal nedenler ele alınarak asıl onlar değerlendirilerek intiharın çok ya da az oluşundaki sosyal çevrelerin durumlarının açıklanması önemlidir. Ancak ondan sonra kişilere önem vererek bu genel sebeplerin kişiselleşip intihara yani insanın kendisini öldürmeye götürücü sonuçları ortaya çıkartışın araştırılması gerekmektedir.⁴⁰

Durkheim intiharın neden ortaya çıktığını, hangi koşullarda kendisini gösterdiğini açıklamaya çalışmış ve “bencil intihar tipi” adını verdiği intihar kategorilendirmesinde bunu incelemiştir. Ona göre toplumda bilgi ile intihar sayısı da artmaktadır. Fakat bu bilgi ya da bilimle bir ilgili değil içinde bulunulan toplumla ilgilidir. Birey içinde bulunduğu dinsel toplum bağıntısını kaybettiğinden eğitim almak istiyor ve kendi canına kıyıyor. Burada eğitim aldığı için birey kendini öldürmüyor, dini çözen onun eğitimi değil

³⁹ A.g.e. s.43.

⁴⁰ A.g.e. s.80-131.

aslında din çözüldüğü için eğitim ihtiyacı meydana geliyor. Eğitim, dinin yıkımı başladığı için ortaya çıkıyor. Fakat inanç karşılıklı bulgularla kökünden sökülemez, öncesinde farklı sebeplerle sarsılması gerekir. Diğer yandan din olgusunun intihar üzerinde önleyici bir etkisi vardır. Bunun sebebi dinin intiharı suçlu bulması değildir, dinin bir toplum olmasından kaynaklanmasıdır. Bu toplumu oluşturan ise tüm üyelerde aynı olan geleneksel ve zorunlu bazı inanışlar ve davranışların, uygulamaların varlığıdır. Bunlar ne kadar güçlü ve fazlaca olursa dinsel toplum da o kadar kuvvetle bütünleşmiştir.⁴¹

Durkheim intihar kitabında Bencil intihar tipi olarak adlandırdığı bölümde intiharın toplumun dinsel bütünlüğü ile ters orantılı olduğunu ileri sürmüştür. Diğer yandan bu noktada önemli bir işleve sahip olan aile olgusunun toplumun ailevi bütünlüğü ile ters orantılı olduğunu ve yine benzer biçimde toplumun siyasal bütünlüğü ve intihar olgusunun ters orantılı olduğunu ileri sürmüştür. Bencil intihar tipinde bireyin bu ayrımı ve yalıtımı sadece tek başına kalmış kişilerde olmaz. Bir bireysel yapı olduğu gibi toplumu şekillendiren kişilere dünyayı pembe ya da karanlık gösteren ortak bir yapı vardır. İnsana hayatın değeri üzerine ortak yargı verebilecek olan sadece toplumdur. Birey kendisinden başka kendisinin ufak ufkundan başka bir şey bilmez. Deneyimi genel değerlendirme yapamayacak kadar dardır. Bencil intihar tipinde bencillik bunun bir yardımcısı değil onu oluşturan sebeptir. Dolayısıyla kişiyi hayata bağlayan bağın azalması, onu topluma bağlayan bağın kendisinin gevşemesindendir.⁴²

Sonuç olarak Durkheim bencil intihar adını verdiği intiharın toplumda en fazla görülen intihar çeşidi olduğunu söylemiş ve kişilerin bireyciliğinin ön plana çıktığı ve toplumun kişilerin üzerindeki etkisinin az olduğunu ve bu intihar tipinin modern toplumlarda etkisinin çoğalacağını belirtmiştir.

Durkheim'ın diğer bir bahsettiği intihar tipi ise Özgeci intihar tipidir. Ona göre Özgeci intihar, kişilerin toplumda yetersiz bireyselleşmesi sonucu meydana gelen durumun bireyi intihara götürmesidir. Yani birey içinde olduğu toplumla bağını koparmışsa intihar ortaya çıkabildiği gibi toplumla tamamen iç içe bir durumdaysa da aynı şekilde intihar olayı gerçekleşebilir. Örneğin, Danimarkalı askerlerin yataklarında ölmeyi kötü bir şey olarak düşündüklerinden o duruma düşmemek için kendileri intihar etmeyi seçmelerini özgeci intihar tipine örnek gösterebiliriz. Diğer yandan kocası ölen kadınların kendilerini de öldürmeleri ya da başkalarının ölümünde görevli olan insanların intiharları özgeci intihar çeşidine girerler. Ayrıca Durkheim bu intihar tipinin daha çok aşağı toplumlarda görülebildiğini fakat daha yeni

⁴¹ A.g.e. s.131-158.

⁴² A.g.e. s.201-210.

toplumlarda da meydana gelebildiğini belirtmiştir. Burada verdiği örnek ise din uğruna kendisini feda eden, intihar eden insanlardır. Dolayısıyla özgeci intihar, kişilerin içinde bulundukları toplumla aşırı derecede bağlı olması ve iç içe olması nedeniyle oluşan bir intihar çeşididir ve Durkheim bu intihar tipinin ilkel toplumlarda ve geleneksel yapının daha baskın olduğu toplumlarda olduğunu belirterek bu durumun askerlerin intihar olaylarında meydana geldiğini incelemiştir. Bu konuyla ilgili örnekleri sayarak özgeci intihar ve toplum-birey ilişkisini açıklamaya çalışmıştır. Durkheim'a göre toplum kişilerin duygularını ve davranışlarını kendine çeken bir şey değil aynı zamanda onu düzenleyen de bir otoritedir. Bu düzenleyiciliğin işleyişiyle bireylerin intiharlarının toplumdaki oranı hakkında da bir bağ vardır. Bu ise kuralsız intihar türünü karşımıza çıkarır. Ekonomi, krizler evlilikler hatta kişinin bekar olması da toplumdaki bireyi etkileyen etmenler arasındadır.⁴³

Kuralsız intihar ise, modern toplumlarda yaygın olan bir intihar tipidir. Bu intihar tipinin ortaya çıkmasında en çok toplumdaki ahlaki bağların zayıflaması olmuş ve bunun sonucunda meydana gelmiştir. Toplumdaki ani değişimler ve farklılaşmalardan dolayı olan bir intihar çeşididir.⁴⁴

Bu durumda bu intihar çeşitlerinin birbirlerinden farklarını şu şekilde anlayabiliriz, bu farklılıklar toplumun kişileri düzene sokma yollarından geçer. Burada bencil intihar kişilerin hayata tutunmak için bir sebep bulamamalarından kaynaklanır. Özgeci intihar, bu sebeplerin kişilere hayatın dışında görünmesinden meydana gelir. Kuralsız intihar ise kişilerin davranışlarının, etkinliklerinin işleyişlerinin kaybolmasından dolayı acı çekmelerinden kaynaklanır. Diğer yandan bencil intihar tipi ve kuralsız intihar tipleri birbirleriyle bağlantılıdır. Bu iki intihar çeşidinin aynı toplumsal olayın farklı görünüşleri olduğunu bilmemiz gerekir. Hatta ikisi aynı bireyde de bulunabilir. Aynı zamanda bencil intiharın düzen bozukluğuyla ilişkisi olması da olağan bir şeydir. Durkheim bu noktada intihar tiplerinin birbirleriyle de ilişkisinden bahsetmiştir. Onları somut delillerle birlikte aynı zamanda örnekler ve birbirleriyle olan ilişkileri açısından da açıklamaya çalışmıştır. Durkheim'ın intihar kitabında bahsettiği Fransa örneğinde intihar olaylarındaki toplumsal sebepler o kadar baskın ki dış dünya etkenleri buna dahil olamıyor ve açıklanamıyor bile.⁴⁵

Durkheim bireyi inceleyenlerin neden eksik kaldığını da açıklamaya çalışmıştır. Ona göre toplumda belli zaman diliminde belirli kişilerin intihar eyleminde bulunmaları bireysel sebeplerden değildir. Bu durumda yalnızca kişileri inceleyen kişi olayın nedenini anlamayacaktır, çünkü o sebep kişile-

⁴³ A.g.e. s.212-240.

⁴⁴ A.g.e. s.241-242.

⁴⁵ A.g.e. s.263-265.

rin dışında kalmaktadır. Nedeni bulmak için intiharların nedenlerini üzerine incelemelerde bulunmak ve onların ortak noktalarında olmalarını sağlayanın ne olduğunu bulmak önemlidir.

Sonuç olarak Durkheim “intihar” kitabında intiharın bireysel bir eylem olmaktan çok öte bir olay olduğunu, onun meydana gelmesindeki en büyük etmenin toplum olduğunu anlatmaya ve açıklamaya çalışmış, bunu yaparken ise önce intiharın toplum dışı sebeplerini incelemiş ve bunun yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Daha sonra ise toplumsal nedenlere yer vererek intihar ve toplum arasındaki ilişkiyi açıklamıştır. İntihar yapan sebepleri ve nedenlerine göre intiharları kategorilendirerek o zamanki intihar olgusuna ve literatüre farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Aynı zamanda bunları araştırırken somut deliller ve örneklerden yararlanmış kitapta da bunlara sıkça yer vermiştir.⁴⁶

Karl Marx: “İntihar Üzerine”

Marx intihar üzerine kitabı onun az bilinen 1846 tarihli intihar metninin çevirisinden oluşmuştur. Bu metin Fransız polis müdürü Jacques Peuchet’nun Paris’teki çoğunlukla kadın bireylerin intiharlarını raporladığı bir metin olmakla birlikte Marx’ın da çevirisi ve yorumlarından oluşmuştur.

Marx bu metinde intiharla ilgili endişeler yerine onu üreten sistemin değişmesi gerektiğini önemsemiştir ve intiharı toplumsal koşullara göre incelemiştir. Marx bu noktada aslında intiharın kendisiyle değil sistemin kendisinin intiharı yaratması ve bunun değişmesi gereğiyle ilgilenmiştir. Marx insanları diğerlerinin bir eşyası haline getiren ve onları “şeyler” haline getiren toplumsal ilişkilere önem vermiştir.

O kitapta da örnekleri olduğu gibi sistemin kadınların, erkeklerin bir malı ve kölesi olarak görüldüğünü, kadınların erkeklerin tahakkümünde olduğunu söylemiştir. Toplumsal şartlar kadın için böyle kararlar vermişti.

“Çünkü kadın sadece adamın mülkiyetinin bir parçasıydı”

Marx’ın burada ilgilendiği diğer konu yabancılaşmadır. Bireylerin kendilerinden yabancılaşmalarıdır. Bu yabancılaşma Peuchet’nun bahsettiği intihar vakalarının sebepleri arasındadır ve bu yüzden önemlidir. Marx başkalarına herhangi bir kötülüğü dokunmayan her şeyi yapabilme hakkını yani “burjuva özgürlük kavramını” eleştirir. Bu hareket çerçevesinin bir sınırı olduğunu ve bu sınırın da kanunlarca belirlendiğini belirtir. Marx özgürlük konusunda insanın insanla olan ayrımıyla ilgili olduğunu belirtir.⁴⁷

⁴⁶ A.g.e. s.337-407.

⁴⁷ Karl Marx, İntihar Üzerine. Çev., Barış çoban Zeynep Özarslan. İstanbul: Yeni Hayat Yayıncılık, 2006. S.46.

Marx'ın diğer bir tarafı ise insan psikolojisini iyi kavraması ve bunu da gösterebilmesidir. Marx bu noktada bu metindeki bir olaya atf yaparak bunu göstermiştir.

“En korkak ve en tepkisiz insanlar, mutlak ailesel otoritelerini kullanabileceklerini fark ettiklerinde yatıştırılmaz bir öfkeye kapılırlar. Bu otoritenin kötüye kullanımı eskiden olduğu gibi burjuva toplumunda da insanların ister istemez kendilerini alçaltmalarına neden olan bütün uysallık ve bağımlılıklarının bedelidir.”

Bu tanım sadomazoşist karakterin tamamen zekice bir anlatımıdır.⁴⁸

O, bu noktada Peuchet'nun reformu içermeyen cümleleri için reformu içermeyen girişimlerin boşuna olduğunu ileri sürmüştür. Onun çalışmasında yabancılaşma ve özellikle burjuva aile özelliklerinin baskıcılığından ve dayanılmaz etmenlerinden söz eder. O, burjuva aile yapısının ahlaka karşı bir yapı olduğunu ve burjuva ahlakçıların bu noktada iki yüzü tutumlarını eleştirmiştir.

Bu kitap Marx'ın pek alışık olmadığımız incelemelerinden bir tanesidir. Kişilerce incelenen kitap bu dokümanın çevirisidir. Bu makale modern burjuvanın kötülüklerini, erkek egemen aile yapısının kadınlara yapılan işkencelerin ve sosyalizmin evrensel olarak faaliyetinin bilinmesi ve anlaşılması için önemli bir katkı sunar. Kitap özel yaşam ve intiharı konu almaktadır. Bununla birlikte toplumda kadının ezilmesi de kitapta yer alan başka bir konudur. Karl Marx'ın Peuchet'in yazılarında etkilendiği şeyler kendisinin de eleştirdiği burjuva toplumunun “normal” olmayan hayatlarının sert toplumsal eleştirisidir.

Marx ve Peuchet intihar eylemini hasta bir toplum için önemli bir semptom görürler. Toplumdaki kişiler yalnızdır ve herkes herkese yabancılaşmıştır. Bu toplumda kişiler birbirlerini düşman gibi görürler. Çünkü birbirleriyle yarışır ve rekabet ederler. Dolayısıyla onlar için ya cellat olmak ya da kurban olmak vardır. Toplumdaki intiharı bu noktadan anlamaya çalışabiliriz.⁴⁹

Bu noktada ise toplumdaki intihar oranlarının artmasının nedeninin toplumun kötü şekilde örgütlenmesi olarak değerlendirmiştir. Özellikle sanayinin yani ekonominin durgun olduğu kriz zamanlarında kıtlık zamanlarında bu belirtilerin artacağını ileri sürmüştür. Ayrıca bu dönemlerde hırsızlığında aynı şekilde artacağını söylemiştir. Diğer yandan intiharın en büyük sebebini yoksulluk olarak görmektedir. Fakat İntiharın politikacılar ve zengin sınıfında da görüldüğünü belirtmektedir. Karl Marx kitabında intihar etmeyi düşünen inançlı insanların, dindar olan bireylerin daha iyi bir dünyayı beklediklerini

⁴⁸ A.g.e. S.47-56.

⁴⁹ A.g.e. S.44-56.

fakat diğer insanların hiçliğinin sakinliğini bulacaklarını düşündüğünü belirtir. Bazı düşüncelerin aksine Marx'a göre intihar doğaya aykırı olamaz. Çünkü bu kadar fazla yapılan bir eylem toplumun bir parçasıdır. Özellikle tatarlar intihar eylemine başvurmadığına göre demek ki intihar kendi toplumunun bir parçasıdır. Dolayısıyla o, olayların toplumdan topluma değişiklik göstereceğini ileri sürmüştür. O, böyle kişilerin anlatıldığı gibi cesaretsiz olduğu fikrine, ölenleri aşağılayanlara ve bunu suç olarak görenlere karşı çıkmıştır.⁵⁰

Bireyleri cezalandırmanın ve intihar eden kişileri lanetleyerek bu eylemin önüne geçilebileceği düşünülür fakat Marx bu şekilde ahlaksız olarak nitelendirdiği davranışların karşısında durmuştur. O, içinde bulunduğu toplumdaki insanların derin bir yalnızlık çektiğini ve bu yüzden ölmek istediğini vurgulamıştır ve toplum eleştirisi yapmıştır.

*"Bu toplum toplum değil Rousseau'nun dediği gibi vahşi hayvanların yaşadığı bir çöldür."*⁵¹

Marx içinde bulunulan toplumsal düzenin reformundan farklı olan davranışların ve hareketlerin intiharı önlemede başarısız olacağını ileri sürmüştür. Marx baskıcı büyüklerin, baskıcı patronların diğer insanlara kötü davranmalarının, eşitsiz bir şekilde yaklaşmaları, sinirli, heyecanlı ya da detaylı hisleri olan tutkulu kişileri intihara götüren çaresizliğin ana sebepleri olduğunun altını çizmiştir.

Marx kitapta genel olarak otoriteyi ve burjuva sınıfını intihar konusunda suçlu ve sorumlu görmüştür. Bu ailelerin devrimler gibi krizlere sebep olduğunu ileri sürmüştür.

Peuchet kişilerin işinden çıkarılmasının ya da reddedilmelerinin, ücretlerindeki düşüşlerden kaynaklanan intiharların fazla olduğunu belirtmiştir. Çünkü bu kişiler artık ailelerinin geçimini sağlayamaz duruma gelmişlerdir ve zar zor yaşayabilirler. Peuchet ve Marx intihar olayının sebepleri olarak kapitalizmin olumsuzluklarına, işçilerin az maaşlarına, kişilerin işsizlik sorunlarına yoksulluklara ve daha çok işçi olmayan kişilerin özel hayatlarını etkileyen toplumsal adaletsizliklere dikkat çeker. Onlara göre kapitalizmin eleştirisi sadece ekonomi boyutuyla sınırlı kalmamalı, ahlaki ve toplumsal açıdan kapitalizme derin ve çok yönlü eleştiriler yapılmalıdır. Kapitalizmin acımasız tarafları başka toplumsal kökten olan bireyleri incitir. Makalenin bahsettiği hem işçi olmayan hem de intihardan etkilenen bireyler kadınlardır. Kadınların ezilmesi bu ataerkil düzenden dolayıdır ve Marx burada bunu eleştirir. Kitapta örnekleri gösterilen ve intihara sürüklenen kadınlardan bir

⁵⁰ A.g.e. S.20-35.

⁵¹ A.g.e. S.13.

tanesi halktan biri diğer ikisi ise burjuva kadınlarıdır. Fakat bu kadınları intihara sürükleyen durumlar onların sınıflarından çok cinsiyetlerinden kaynaklanmaktadır.⁵²

Bu kitap, kapitalizmin getirdiği ataerkil sisteme, kadınların sömürülmesi-ne ve burjuva yapısının baskıcı doğasına karşı kuvvetli bir protestodur.

Karşılaştırma ve Sonuç

Durkheim sınıf çatışmasına karşı çıkmıştır. Onun sosyoloji bakış açısı dü-zen içerir. O, toplumsal düzeni önemsemiştir ve çatışma ve devrim fikrini benimsememiştir. Durkheim Marx'a ve onun devrimci fikrine aynı zaman-da Marxizme karşı çıkmıştır. O Karl Marx'ın aksine devrime değil evrime inanmıştır. Ona göre toplumlar devrimle değil evrim ile daha iyi bir seviyeye ulaşabileceklerdir.

Durkheim'a göre intihar aslında bireysel yönden kişisel bir şey gibi değil de (örneğin alkol sorunları akıl hastalığı iflas gibi) toplumsal nedenlerle inti-har ile ortaya çıkan toplumsal olaylar açısından değerlendirmeliyiz.

Emile Durkheim ve işlevselci teoriden sonra çatışmacı teorinin temsilcisi olan Karl Marx'a baktığımızda ise onun intihar konusuna Durkheim'da ol-duğu gibi olgusal değil de sınıf temelli bir bakış açısının olduğunu söyleye-biliriz. Onun amacı tartışma yaratmak ve çatışmanın önemli olduğunu vur-gulamaktır. Diğer yandan Marx'ın amacı kapitalizmin nasıl bir çıkar ilişkisi içinde olduğunu ve proletaryanın bunun altında ezildiği acı çektiği ve ruhsal ahlaksal açıdan zarar gördüğü savunmaktır. Marx kendi kuramına paralel olarak intihar olgusuna daha sınıf temelli bir bakış açısından bakarak bur-juvaziyi eleştirir. Durkheim'da ise bu eleştiriye pek rastlamayız. Onun bakış açısında değişim yoktur. Toplum eleştirel değil de düzen içinde bir yapı olarak görülür ve esas olması gerekenin bu olduğunu savunur. Bu durumda Marx ile görüşleri birbirine zıt iki kutup gibidir. Bir taraf işlevselliğin tarafın-dayken diğer taraf radikal değişim ve dönüşümü destekler.

Marx diğer yandan intihar olayına devrimci bir göz ve hümanizm bakış açısından yaklaşır. Marx işçi sınıfı ve burjuvazinin aynı düzeyde olma fik-riyle alay eder ve bunun yerine toplumdaki sınıfların ortadan kalkması, yok edilmesini gerektiğini savunur. O, yabancılaşmış emeği ve toplumdaki aile kavramını (baskı araçlarından olduğu için) eleştirmiştir. Dolayısıyla Marx bireylerin ilişkilerinin dönüşümünü desteklemektedir. Ona göre bireyler kapitalist üretim biçimi yüzünden özgürleşememekte ve bu da toplumdaki intihara neden olmaktadır. Durkheim'a baktığımızda ise bu durum tam ter-

⁵² A.g.e. S.7-37.

sidir. O aile kuruma toplumda gerekli ve işlevsel bir yapı olarak bakar. İnsan hayatındaki düzen için ailenin önemli bir şey olduğunu savunur.

Marx, intihar olayına toplumdaki tüm bu olayların sebep olduğunu düşünmektedir. O, intiharın burjuvazi sınıfı için bile kabul edilemez olduğunu kitaptaki örneklerle göstermiştir. İntiharın sebeplerinin sıralanması, modern burjuvanın olumsuzluklarının yok edilemeyecek (radikal yapılanmalar olmadan) olumsuzlukların sınıflandırılmasıdır. Dolayısıyla Durkheim'ın görüşleri ve intihar sınıflandırılması eleştirilmiş, bunun toplumdaki intiharı engelleyici özelliği olmadığını ve asıl önemli olanın değişim olduğunu, değişimin devrimden geçtiğini, savunmuştur.

O, Durkheim'dan farklı olarak toplumdaki intihar artışlarını rasyonel şekilde göstermektense yani niceliksel veriler kullanmaktansa çatışmacı teoriye uygun olacak şekilde toplumu ve intihar olayını eleştirel bir çerçeveden incelemiştir. Durkheim toplumdaki intihar olaylarının bağlamlarını bulmaya çalışırken Marx topluma bakarak fakat farklı bakarak yani çatışmacı ve eleştirel bir bakış açısıyla bakarak onu eleştirir. Dolayısıyla Marx, Toplumdaki eşitsizliği, burjuvaziye, kadınlara yönelik olan iki yüzlü tutumları, toplumdaki sömürüyü eleştirmiştir ve bunlar ortadan kalkmadan intihar olayının engellenemeyeceğini ileri sürmüştür. Yani Marx toplumda çatışmayı ve devrimi savunurken, eşitsizliklerin ve toplumdaki olumsuzlukların ancak böyle son bulacağını savunurken Durkheim kuralsızlıktan ve devrimden hoşlanmaz. O ise toplumdaki işleyiş ve düzenin önemli olduğunu, toplumun temelini bu yapıların oluşturduğunu savunur.

Bu iki önemli ismin görüşleri intihar konusunda (pek çok başka görüş gibi) da ayrılmıştır. Bir taraf toplumdaki sorunlara ve var olan olumsuzluklara işlevselci perspektiften bakarken diğer yandan çatışmacı teori toplumdaki sorunların ancak değişimle ve dönüşümle yani devrimlerle çözüm bulacağını savunur.

Diğer yandan intihar kitabında da görüyoruz ki Marx intihar konusuna hümanist bir Bakış açısıyla bakmaktadır. Yani kişilerin haklarını, ezildiklerini, sömürüldüklerini, tahammül altında olduklarını belirtir. Durkheim ise konuya böyle yaklaşmaz. O, toplumdaki intiharı görüldüğü gibi, göz önünde olduğu gibi resmeder. Tabi ki altındaki toplumsal gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışır fakat bunu Marx'ın bakış açısıyla değil de yani insancıl bir bakışla değil de gerçekleri gün yüzüne çıkarmak için yapmaktadır. Durkheim toplumdaki intihar ile ilgili doğruyu göstermek ve intiharın bahsedilmeyen ve altında yatan esas sebepleri insanlara anlatmaya çalışmıştır.

Diğer yandan Durkheim toplumdaki intiharı toplumun bir parçası olarak ve doğal olarak görmektedir. Ona göre toplumdaki intihar olayları belirli bir seviyeye kadar normal ve olması gereken bir şeydir. Fakat intihar oranları

yükselirse işte bu noktada toplumsal olarak farklı bir şeyler aramakta ve onu açıklamaya çalışmaktadır. Marx'a göre ise intihar normal bir durum değil, hatta bu durumun normal kabul edilmesi kapitalizme, toplumdaki sömürüye ve burjuva sınıfına destek vermektedir. Çünkü bu durumda işçi sınıfının işten çıkarılıp intihar etmesi ve bunun olağan bir şey kabul edilmesi desteklenmiş olmaktadır. Fakat Marx'a göre bu durum olağan bir durum değildir ve son bulması için de sistemin değişmesi gerektiğinden bahseder.

Aynı zamanda o, sömürülen tüm kadınları (burjuva sınıfı dahil) da ayrı bir şekilde incelemiş ve (erkekler tarafından özellikle sömürüldükleri ve köleleştirildikleri için) kitapta bunların örneklerini bize göstermiştir. Durkheim ise kadınlar üzerinde bir inceleme yapmış fakat bazı benzer bazı yargıları olsa da farklı bakış açıları olduğundan intihar ile ilgili farklı düşünceleri oluşmuştur. Örneğin, Marx kadın bireylerin intiharları ile ilgili sömürü ve tahakkümden söz ederken Durkheim kadınların dışarıyla alakalı olmadıkları için toplumun da onları az etkilediğini savunarak intiharlarının erkeklerden az olabileceğini söylemiştir.

Bu çalışmada intihar konusu ele alınıp bu konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelenmiş ve literatür kısmında sunulmuştur. Yapılan çalışmalarda toplumdaki intiharı etkileyen bazı ortak etkenler olduğu görülmüştür. Cinsiyet, ekonomi, toplumdan kopma ve uzaklaşma, farklı yaş grupları ve işsizlik bunlardan bazılarıdır. Sonrasında konuyla ilgisi açısından Emile Durkheim'ın işlevselcilik teorisi bu bağlamda açıklanmıştır. Daha sonra ise çatışmacı teorinin Temsilcisi Karl Marx'ın teorisi açıklanmış ve sunulmuştur. İntihar konusunun toplumla ilgisi olarak öncü ve önemli bir çalışma olan Emile Durkheim'ın "İntihar" kitabı incelenmiş ve sunulmuştur. Bağlantılı olarak Marx'ın intihar kitabı (çeviri kitabı) da incelenmiştir. Yazarların bu eserlerine baktığımızda toplumdaki intihar sorununun iki kitapta da önemsendiği ve bu konuyla ilgilenildiği görülmüştür. İntihar, toplumda var olan önemli bir sorun olmakla birlikte iki kitapta da bu sorunun önemine ve toplumsallığına dikkat çekmektedir. Durkheim intiharı toplumda olan ve normal bir eylem olarak değerlendirirken (artan azalan değişkenler ve etkenler dışında) Marx intiharın olmaması gerektiği ve bunun da ancak Radikal değişimlerle toplumdan yok edilebileceğini öne sürmüştür. Marx intihara birinin diğerine tahakkümü ve bunun sonucunda ortaya çıkan bir olay olarak bakarken Durkheim olaya bu açıdan bakmaz. Ona göre bu olayın toplumda olması gayet normaldir çünkü toplumda hep var olan bazı durumlar vardır ve toplumun evrimi, ilerlemesi için bunlar gereklidir. Sonuç olarak burada ele aldığımız düşünürlerin intihar konusunda fikirlerinin farklılaştığını görmekteyiz. Diğer yandan iki düşünürün intihar konusunda kadınlara bakış açıları da farklıdır. İki düşünür cinsiyet temelinde açıklamalar yapmıştır. Marx kadınlara ezilen, sömürülen birey olarak bakarken onların intiharları-

nı önemser ve üzerinde durur. Durkheim'ın bu konudaki görüşleri ise daha farklıdır. Sonuç olarak amacına uygun şekilde bu çalışmada bu iki önemli ismin teorileri, düşünceleri ve eserleri incelenmiş, bu konudaki farklı görüşleri ve benzer düşünceleri sentezlenerek okuyucuya sunulmuştur.

Kaynakça

- Akçe, İslam ve Hüseyin Doğan. "İntihar ve Sosyal Hizmet: İnternet Haberleri Üzerine Bir İnceleme". *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 31/4 (2020): 1624-1652. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/57562/747667> (erişim 16.05.2024).
- Apaydın, Halil, Şuayip Özdemir ve Asiye Zoroğlu Ünal. "İntihar Girişiminde Bulunan Bireylerde Bazı Değişkenlerle İntihar Girişimi İlişkisi", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 6 (2016): 7-46. <https://doi.org/10.18498/amauidf.251527> (erişim 06.05.2024).
- Aydın, Kemal. "Yapısal İşlevselci Teori ve Toplumsal Tabakalaşma". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 4/8 (2014): 213-239. <https://doi.org/10.17828/yasbed.22507>. (erişim 26.07.2024).
- Bingöl, İlhan. "Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Kökleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karl
- Can, Serdar S. ve Işık Sayıl. "Yineleyici İntihar Girişimleri". *Kriz*. 12/3 (2004): 53-62. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/595539>. (erişim 09.07.2024).
- Durkheim, Emile. *İntihar*. Çev., Zühre İlkelen. İstanbul: Pozitif Yayınevi, 2023.
- Güçlü Faruk. *İntihar- Umutsuzluğun Tırmanışı*, Ankara: Sabev Yayınları, 2001.
- Kınsün, Abdülbaki. "Robert Merton ve İşlevselcilik Kuramının Temel Unsurları". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*. 23/1 (2023): 156-167. <https://doi.org/10.30627/cuilah.1259351>. (erişim 04.09.2024).
- Kızılkaya, Oktay ve Haydar Kuzucu. "İntihar Vakalarının Ekonomik Faktörler ile İlişkisi: Panel Veri Analizi". *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 24/42 (2022): 62-80. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/70427/1053750>. (erişim 10.08.2024).
- Marx, Karl. *İntihar Üzerine*. Çev., Barış Çoban, Zeynep Özarslan. İstanbul: Yeni Hayat Yayıncılık, 2006.
- Marx, Max Weber, Georg Simmel". *Akademik Matbuat*. 6/1 (2022): 111-136. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/matbuat/issue/71397/1138578>. (erişim 15.09.2024).
- Pınar, Harmancı. "Dünya'daki ve Türkiye'deki İntihar Vakalarının Sosyodemografik Özellikler Açısından İncelenmesi". *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*. 1/1 (2015): 1-14. (erişim 08.03.2024).
- R. Palabıyıkçoğlu, "İntihar Davranışında Ailenin Rolü ve Önemi". *Kriz*. 1/2 (1993), s.?. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000020. (erişim 24.07.2024).
- Sağlık, Coşkun. "Emile Durkheim'ın Metodolojisi ve Sosyolojisi". *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 9/2 (2019): 449-480. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kusbd/issue/49218/494206>. (erişim 01.05.2024).
- Sezer, Baykan. *Doğu-Batı İlişkilerinde Batı Tarımı*, İstanbul:İ.Ü.E.F. Yayınları, 1991.
- Sezer, Baykan. *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2015, s.85.
- Yıldırım, Yüksel. "Baykan Sezer'in Doğu-Batı Çatışması Kuramı İçinde Osmanlılık Konusu", *Sosyologca*, 24 (2022), s. 31-47.
- Yıldırım, Yüksel. *Baykan Sezer Düşüncesinde Marxizm, iç Yüzyılın Sorunları ve Sosyoloji-II*, Ed. Fethi Nas, Ankara Gece Kitaplığı, Ankara:2017, 157-193.